

## РЕЦЕНЗИЯ

от проф д-р Нели Андреева Бенчева -Аграрен университет, Пловдив  
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки  
професионално направление 3.8 Икономика

докторска програма Икономика и управление (индустрия)

**Автор:** Меги Здравкова Дакова.

**Тема:** „Взаимодействие на висшето образование и индустриалното предприятие в условията на конкурентна бизнес среда“

**Научен ръководител:** доц. д-р Ангел Димитров-Пловдивски университет “Паисий Хилендарски“

### 1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-21-221 от 01.02.2023 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Взаимодействие на висшето образование и индустриалното предприятие в условията на конкурентна бизнес среда“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, докторска програма Икономика и управление (индустрия)

Автор на дисертационния труд е Меги Здравкова Дакова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Управление и количествени методи в икономиката“ с научен ръководител доц. д-р Ангел Димитров-Пловдивски университет “Паисий Хилендарски“.

Представеният от Меги Дакова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

1. молба по образец до ректора за откриване на процедура;
2. автобиография по европейски формат;
3. диплома за образователно-квалификационна степен „магистър“;
4. протокол от предварителното обсъждане в катедрата;
5. автореферат;
6. декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
7. справка за спазване на минималните национални изисквания;
8. списък на публикациите;

9. дисертационен труд;
10. копия на публикациите по темата на дисертационния труд;
11. заповед за зачисляване в докторантура;
12. заповед за отчисляване от докторантура;
13. служебна бележка удостоверяваща участие в проекти;
14. списък със сертификати получени за времето на обучение;
15. комплект документи на хартиен носител от т. 1 до т. 10 – 3 броя;
16. комплект документи от т. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 (евентуално посочване на други документи от т. 5 и 9 на електронен носител) – 7 броя.

Докторантката е предложила 6 /шест/ публикации.

Приемам, че докторантката е представила необходимите по процедурата материали за рецензиране, съгласно изискванията на чл.4. от ЗРАСРБ, чл.2 (2), чл.30.(3) ППЗАСРБ, и чл.37.(1) ПРАСПУ.

## **2. Кратки биографични данни за докторанта**

Докторантката *Меги Дакова* е родена на 23.12.1990г. Средното си образование завършва в СОУ “Св. Св. Кирил и Методий”-Пловдив (2009)г. Има ОКС „бакалавър“ по Биология и химия от ПУ „Паисий Хилендарски“ (2009-2013г.). Придобива магистърска квалификация (2013-2015г.) в ПУ “Паисий Хилендарски“ по „Управление на човешките ресурси“, с придобити умения по „Тим билдинг и изграждане на екипи“, „Организационни иновации“, „Квалификация и преквалификация на персонала“, „Моделни за управление на човешките ресурси“ и др.

През периода 2015-2016г докторантката се е обучавала във втора магистърска програма по „Маркетинг“, в същия университет, като придобива професионални умения по Бранд мениджмънт, Маркетингов одит, Маркетинг на услуги, Международни пазари и цени и др.

През 2019г. Меги Дакова започва редовно обучение по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“, към *катедра „Управление и количествени методи в икономиката“*, *Факултет* по икономически и социални науки на ПУ “Паисий Хилендарски“. Основните ѝ изследователски интереси като докторантка се фокусират върху иновации в образованието и науката, ккмерсиализация, ттехнологичен трансфер, профила на изследователя, ообразование 4.0/5.0.

Освен добро теоретично обучение по въпросите на иновации в образованието и управление и развитие на човешките ресурси, Меги Дакова упражнява придобитите квалификации, умения и компетентности в Министерство на образованието и науката (МОН), гр. София, като стажант - Експерт към Дирекция „ОПОС“. От 4.09.2015г. до сега заема длъжността експерт към НПД -администриране на научни проекти, в Пловдивски университет “Паисий Хилендарски”.

Докторантката ползва английски език на много добро ниво.

Има умения за работа с Linux, OS MAC, Microsoft Office (Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point, Microsoft Access), Internet, програми за симулации и статистическа обработка на данни, лабораторна апаратура.

Участва в доброволни младежки организации, както в национални научни конференции и семинари, което ѝ помага за развитие на добри комуникативни и социални умения. Като член на Студентски съвет към ПУ „Паисий Хилендарски“ работи в мултикултурна среда, както и в екип с хора с различни интелектуални и културни интереси. Има опит с административната работа, работа в екип, управление на бюджети и хора, реализиране на проекти с образователна и културна цел. Член е на Съюза на учените в България-клон Пловдив. Активно участва в кандидат-студентската кампания на Пловдивски университет “Паисий Хилендарски”.

Представените основни акценти върху биографичните данни на Меги Дакова във връзка с процедурата, недвусмислено показват нейната добра теоретична и практическа подготовка в институционална среда. В много голяма степен това е допринесло за качествено провеждане на научноизследователския процес в хода на разработване на дисертационния труд.

### **3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи**

Дисертационният труд разглежда актуална тема, свързана с изследване на връзките, взаимоотношенията и форми на сътрудничеството и иновации между висшето образование и бизнес организациите в България.

Днес, в условията на изостряща се конкуренция и нарастваща потребност от високо квалифицирани кадри се търсят подходящи механизми за засилване на връзката и взаимодействието между образование-наука-бизнес. Изследването на степента на взаимодействието между всички страни е от ключово значение за установяване на дългосрочно и устойчиво сътрудничество.

Въпреки многобройните научни изследвания на тази тематика, основни въпроси, като ввзаимодействието между висшето училище и индустриалните предприятия, иновационните политики за изграждане и установяване на ефективна връзка между образованието, науката и бизнеса, с цел постигане на устойчива икономика се нуждаят от по-задълбочено проучване и анализ.

В този контекст, избраната тема третира важни и актуални аспекти на взаимодействието между висшето училище и индустриалните предприятия, като се доказва необходимостта от идентифициране на факторите и конкретните възможности за сътрудничеството между висшето училище и бизнес организациите.

Анализът и оценката на състоянието на научноизследователската система в България, в т.ч. , научноизследователската дейност във висшето училище, националната рамка за развитие на висшето училище и бизнеса, основните стратегии и политики за развитие на НИРД, са в основата на разработване на концептуален модел по области на висшето образование и научноизследователската дейност и оценка на взаимодействието с бизнеса, на примера на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ .

Считам, че докторантката много умело, със солидни обективни аргументи и доказателства, постигайки целта и конкретните задачи на дисертационното изследване е обосновала актуалността на избраната тема.

#### **4. Познаване на проблема**

Дисертационният труд е разработен в обем от 205 страници. По отношение на структурата и съдържанието е постигнато добро и логично представяне на материала. Трудът е структуриран по следния начин: списък на използваните съкращения, въведение, три глави, заключение, препоръки, приноси, библиография и приложения. Използвани са 138 литературни заглавия, от които 36 на български език, 42 чуждоезикови и 60 интернет източника. Резултатите от емпиричните изследвания са илюстрирани в основния текст на дисертационния труд в 6 таблици, 39 фигури и 6 приложения.

Докторантката показва добро познаване на научната литература и основни теоретични постановки, свързани със сътрудничеството между висшето образование, науката и бизнеса на базата на модела „триъгълник на знанието “. Като резултат от задълбочения литературен обзор, в процеса на разработване на теоретичния анализ и представяне на резултатите от емпиричното изследване, докторантката показва добро познаване на категоричния и понятийния апарат. Показано е умение ясно и точно да се излагат становищата и дефинициите на отделните автори и да се заема собствена аргументирана, критична позиция.

Формулираната ясна изследователска теза, че образованието, науката и бизнеса могат успешно да си сътрудничат, при рационално използване на наличните ресурси на базата на доверие и взаимни ползи., е в основата на конкретно дефинираната цел, а именно проучване взаимодействието между висшето училище и индустриалните предприятия..

За постигането на целта са решени пет изследователски задачи. Обектът и предметът на изследването изцяло обслужват целта и задачите.

За нуждите на изследването е съставена и основна научна хипотеза, че ефективното партньорство между образованието, науката и бизнеса има за резултат повишаване на качеството на обучение, ускоряване на трансфера на знание и технологии, което е от съществена

полза за бизнеса. Основната хипотеза е декомпозирана на три конкретни допълнителни хипотези, които я допълват и обогатяват.

Реализирането на целите и задачите на изследването, както и доказване на хипотезата и под хипотезите се постига чрез специално разработена методика.

В дисертацията се съдържат конкретни резултати и емпирични доказателства, които обективно отразяват реалните постижения на проведеното научно изследване относно ефективността на сътрудничеството между висшето училище, науката и бизнес организациите. Приносите до голяма степен обогатяват научните знания за приложение на разработения инструментариум за изследване и оценка на ефективното сътрудничество, водещо до създаване на нови знания и умения, развитие на НИРД, успешна реализация на завършващите студенти и иновационни продукти за бизнеса.

Постигнатите резултати показват, че докторантката има добра теоретична подготовка, солидни практически познания и умения, които са ѝ позволили да проведе самостоятелно научното изследване, което отговаря на изискванията за подготовка на изследователски труд за придобиване на ОНС „доктор”.

## **5. Методика на изследването**

Разработената методика на изследване позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд.

Проведеното изследване се основава на специално разработена методика в съответствие с обекта, предмета, целта, задачите и хипотезата. Методологията и методиката на емпиричното изследване детайлно са описани във втора глава. Организацията на изследователския процес, направените констатации, изводи и обобщения са резултат от използване на широка информационна база, включваща литературен обзор на български и чуждестранни научни публикации, периодични и специализирани научни издания и интернет информационни източници, публични данни от национални и международни организации: министерство на образованието и науката, национален статистически институт, „Европа 2020, „Хоризонт 2020“, ОП НОИР и др, емпиричен материал, получен от първична информация от авторско емпирично изследване, проведено сред представители, пряко ангажирани с научноизследователска и развойна дейност в ПУ „Паисий Хилендарски“ и представители на бизнес организации. Получените данни са обработени със специализиран софтуер за социални изследвания IBM SPSS, версия 26.0 и Microsoft Excel 2019.

Използвана е комбинирана изследователска стратегия, която включва прилагането както на количествени, така и на качествени методи. Анализът на получените резултати е извършен с прилагането на следните основни общонаучни методи: наблюдение, сравнение и ана-

лиз. Приложени са следните статистически методи: -  $\chi^2$  тест за проверка на зависимост между категорични признаци; - коефициент на Крамер (V) – за оценяване на степента на зависимост, установена с  $\chi^2$

Може да се обобщи, че технологията на изследване е разработена на основата на конструиране на изследователски решения, построени чрез използване на съвременни количествени методи, които позволяват в процеса на анализа да се получат достоверни резултати.

## **6. Характеристика и оценка на дисертационния труд**

В **първа глава** на дисертационния труд е разработена теоретичната рамка на научното изследване. Връзката между бизнеса и висшето училище се анализира на базата на модела висше образование, наука и бизнеса. В резултат на критичен анализ на становищата на водещи по темата автори са отчетени и различни модификации на модела, като се включени обществото и държавата. Застъпва се позицията, че ообразованието допринася не само за създаване на високо квалифицирани кадри, които успешно да се реализират на пазара на труда, но и се явява потребител на такива кадри. В този контекст се изтъква значимостта на университетите като разпространители на знание и генератори на нови идеи, много от които имат практическа реализация. Подчертава се значимостта на науката като предпоставка за научен възход и посредник между образованието и бизнеса. Особено внимание е отделено на критичния теоретичен анализ на взаимодействието между висшето образование, науката и бизнеса, на базата на модела „триъгълник на знанието“. Доказва се, че активната им подкрепа води до ускорено развитие на образованието и НИРД и по такъв начин от модела „триъгълник“ се преминава към модела „спирала на знанието“. Акцентира се върху дългосрочното сътрудничество, което следва да се изгражда на базата на доверие, взаимни ползи, ефективно използване на ресурси и създаване на продукти като краен резултат.

Докторантката категорично отстоява становището, че иновациите в образователния процес категорично налагат промени в образователната система, свързани с актуализиране и промяна на учебни планове, дисциплини, методи на преподаване. Прави се извода, че насърчаването на иновационната дейност и резултатите от нея имат решаващо значение за комерсиализацията на крайния научен продукт.

Като обобщение, направеният задълбочен теоретичен анализ на релацията образование-наука-бизнес, са залог за успешно разработване на втора и трета глава на дисертационния труд.

**Във втора глава** е направен е анализ на състоянието на НИРД във ВУ в България. Разкрити са факторите и формите на взаимодействие между висшите училища и индустриалните предприятия в България. Посочени са стратегическите насоки за развитие на висшите учи-

лица в България. Акцентира се върху постановката, че изпълнението на международни и национални програми и стратегии за развитието на образованието в България са пряко свързани с икономиката на страната и оказват влияние на пазара на труда. Направена е авторска интерпретация на взаимодействието между висшето училище и бизнес организациите. Извършен е обстоен анализ на научноизследователската система в България, като основен акцент се поставя на развитието на иновациите и научноизследователската и развойна дейност. Отстоява се позицията, че „инвестицията в образованието е стратегическа инвестиция“, която се обвързва с повишаването на конкурентоспособността на страната. В тази връзка са посочени основните приоритети в сферата на образованието и науката водещи до повишаване качеството на образованието, осигуряване на равен достъп, обвързаност на учебните програми с реалните нужди на бизнеса, привличане и задържане на младите специалисти в науката и повишаване на квалификациите им. Разкрити са силните и слаби страни в системата за научни изследвания в страната. Предложен е авторски концептуален модел за установяване на процеса на взаимодействие между висшето образование и индустрията. Моделът е представен в две части: - Области на взаимодействие между ВУ и бизнеса, - Показатели за оценка на резултатите от сътрудничеството между ВУ, бизнес организациите и НИРД.

В тази глава, с цел постигане на поставените цел и задачи в настоящата дисертация, подробно са представени изработени методики, техники и похвати, използвани за работата с първични и вторични данни. Методическата рамка на емпиричното изследване. включва четири етапа за регистриране обобщаване, обработване и анализ на получените данни.

**В трета глава се представят и анализират резултати от емпирично изследване.** Направено е с анкетно проучване: чрез анкетна карта, насочена към индустриалния сектор и бизнес организации и чрез директни интервюта с представители, които са пряко ангажирани с дейността на научноизследователската и развойната дейност в ПУ „Паисий Хилендарски“. Изведени са основни изводи, които доказват формулираните хипотеза и допълнителни хипотези. В тази глава е представена и авторска уеб-базирана платформа в университетското пространство, разработена за нуждите на Факултета по икономически и социални науки, като са разкрити нейните възможности. Платформата осигурява пряк контакт между студенти, преподаватели и бизнес, водещо до актуализиране на учебни планове, обмен на идеи, споделяне на опит и др.

Като обобщение може да посочим, че в дисертацията се съдържат конкретни резултати и емпирични доказателства, които обективно отразяват достоверността на материала, върху който са формулирани приносите на дисертационния труд и реалните постижения на проведеното научно изследване.

## **7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката**

В представения дисертационен труд могат да се посочат следните по-важни приноси от теоретико-методологичен характер:

1. На основата на обширен, критичен литературен обзор е направен задълбочен теоретичен анализ на взаимодействието между висшето училище, науката и индустриалното предприятие.
2. На базата на редица нормативни и стратегически документи е направен анализ на състоянието на научноизследователската и развойната дейност във висшето образование в България за периода 2017-2021 г, като са разкрити силните и слаби страни.
3. На основата на теоретични обосновки и доказани емпирични резултати от приложение на методиката за изследване, е разработен авторски концептуален модел за развитие на сътрудничеството между висшето училище и бизнес организациите по области на взаимодействие и показатели за оценка.

От научните приноси с практическо приложение ще посочим следните:

1. Получените резултати от изследваните връзки и зависимости между Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, научноизследователските центрове и бизнес организации на територията на Южен централен район могат да се използват от ръководството на университета за формулиране на ключови управленски решения за ефективно сътрудничество.
2. Формулирани са конкретни препоръки за повишаване на сътрудничеството между образованието, науката и бизнеса.
3. Систематизирани са добрите практики в Университета като основа за осъществяване на стабилни партньорски взаимоотношения с други висши училища и бизнес организации.
4. Представена е авторска уеб-базирана платформа в университетското пространство, която дава възможност за пряк контакт между студентите и бизнес организациите, и по-добра комуникация за обмяна на идеи, консултации, споделяне на опит.

## **8. Преценка на публикациите по дисертационния труд**

Във връзка с дисертационния труд са публикувани 6 /шест/ научни статии. Две самостоятелни на български език и три в съавторство. Статиите съдържат резултати от дисертационния труд.



## 9. Лично участие на докторантката

Като имам предвид гореизложенения анализ по разделите считам, че разработването на дисертационния труд е лична заслуга на докторантката

## 10. Автореферат

Авторефератът отразява коректно и точно структурата и съдържанието на дисертационния труд. В него са включени основните глави, резултати от направеното проучване, изводи, заключение, приноси и библиография.

## 11. Критични забележки и препоръки

Към докторантката имам следните въпроси:

1. Считате ли, че статутът на изследователско висше училище, който бе въведен в Закона за висшето образование през 2020 г. подпомага развитието на важни обществени области чрез върхови научни изследвания и високи резултати от научноизследователска дейност, оценени съгласно обективни показатели?

2. Какъв е механизма на използване на уеб базираната платформа от студенти, които не са завършили и каква е ползата за тях от използването ѝ?

## 12. Лични впечатления

Не познавам лично докторантката.

## 13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам на докторантката да публикува резултатите от дисертационния труд в престижни научни списания с импакт фактор на английски език.

## ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката *Меги Здравкова Дакова* притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Икономика и управление (индустрия) като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, пос-

тигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на *Меги Здравкова Дакова* в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, докторска програма Икономика и управление (индустрия).

27.02. 2023 г.

Рецензент: .....

Проф д-р Нели Бенчева